

PLASTICA VINČIANĂ DIN AȘEZAREA DE LA SĂLBĂGELUL-VECHI

(Com. Găvojdia, jud. Timiș)

Încă din toamna anului 1976, în urma unor sondaje efectuate în punctul *Seliște*, situat într-o zonă colinară, la nord-vest de satul Sălbăgel, Ion Stratan sesiza existența unei locuiri neolitice destul de dense, aparținând unui aspect local al culturii Vinča.

În contextul unor locuințe de suprafață, concretizate prin platforme de chirpici, între 0,50—0,60 m adâncime, a apărut un material ceramic destul de bogat, însoțit de utilaj litic și de elemente de plastică antropomorfă, reprezentate printr-un idol întreg (fig. 1)¹ și alte două fragmente cu posibilități de întregire (fig. 1/2—3).

Reluarea cercetărilor în toamna anului 1981³, a permis completarea datelor privind tipul de locuință, prilejuind în același timp descoperirea a încă șapte piese, aparținând cu o singură excepție plasticii vinčiene.

Dintre piesele apărute în anul 1981, patru sînt întregi sau ușor întregibile (fig. 1/4—7)⁴, iar ultimele trei n-au putut fi întregite (fig. 1/8—10⁵).

Plastica de la Sălbăgel se remarcă printr-o stilizare accentuată a corpului uman. Este vorba în principal de două tipuri de reprezentări, strîns legate între ele în cadrul evoluției plasticii vinčiene.

Primul tip este reprezentat prin figurine avînd partea inferioară a corpului de formă cilindrică, în timp ce partea superioară este uneori tronconică sau trapezoidală (fig. 1/2). Corpul este perforat vertical, avînd schițate brațele sub forma unor ramificații oblice, cu capetele în formă de protome de animale. Două mici proeminențe ascuțite sugerează sîni — atribute ale feminității. De remarcat absența capului, care nu este nici măcar schițat, iar partea inferioară a corpului, schematizată la maximum nu reflectă nici o intenție de redare a sexului sau a feselor. Pasta din care au fost modelate figurinele este fină, omogenă, arderea prezintă nuanțe de la cărămiziu la cafeniu deschis. Pentru această variantă există analogii la Zorlențu-Mare, în nivelele aparținînd fazei Vinča B2, grupul Bucovăț II.⁶ Poate fi încadrat după opinia noastră în cate-

¹ Muzeul din Lugoj, inv. 4463.

² Muzeul din Lugoj, inv. 4464.

³ Colectivul șantierului a fost alcătuit din I. Stratan și Maria Maroz-Pop.

⁴ Muzeul din Lugoj, inv. 4458.

⁵ Muzeul din Lugoj, inv. 4459.

⁶ Gh. Lazarovici, *Neoliticul Banatului*, în *Bibliotheca Musei Napocensis*, IV, Cluj-Napoca, 1979, pl. XXI/C—F, p. 94—100.

goria idolilor perforați antropomorfi stilizați, corespunzând tipului II b1, b2 de la Zorlenț.⁷

A doua categorie o reprezintă figurinele perforate vertical, stilizate, fără sîni, cu brațe oblice (fig. 1/3, 5, 6, 7, 8). Corpul lor este de obicei de formă cilindrică, uneori ușor rotunjit. Una din piese, (fig. 1/5) este decorată cu linii incizate neregulate. Pasta nu diferă esențial de cea caracteristică tipului anterior. Pentru aceste piese găsim de asemenea analogii la Zorlenț, în grupa idolilor stilizați cu evoluție spre amulete — tipul III b1 b2⁸. Piese similare au apărut de asemenea la Liubcova, faza Ornița-Vest⁹.

Cele două piese fragmentare care nu se încadrează în cele două categorii descrise mai sus (fig. 1/9, 10) sînt la rîndul lor fundamentale diferite. Prima redă după toate aparențele bustul unei figurine cu umerii ușor arcuiți, avînd secțiunea transversală concav-convexă (fig. 1/9 a, b, c). Fața anterioară, ușor bombată, are un decor incizat de formă foliacee, iar reversul, ușor concav, este acoperit de incizii alcătuiind triunghiuri hașurate și zig-zag-uri (fig. 1/9 b, c). Absența capului și a părții inferioare a corpului nu ne permite prea multe considerații privind această piesă. Există totuși unele analogii la Liubcova, faza Ornița-Vest¹⁰, cu precizarea că varianta de la Sălbăgel apare ca o replică simplificată a celei de la Liubcova.

A doua excepție o constituie un fragment de altar (picior de formă tronconică, din pastă de culoare cărămizie (fig. 1/10)). Fața anterioară a piesei este ornamentată cu linii incizate în zig-zag, repetat pe toată lungimea axei longitudinale. O analogie clară a acestui fragment există la Gornea-Căunița de Sus, în orizontul Criș-Starcevo¹¹. El a fost descoperit întîmplător, la suprafața solului, dar poate fi pus în legătură cu unele fragmente de factură Criș, care apar la baza stratului de cultură de la Sălbăgel.

În ce privește condițiile de descoperire ale pieselor descrise anterior, precizăm că înafara unui fragment descoperit într-o groapă de bordei, restul au apărut la nivelul platformelor de chirpic ale unor locuințe de suprafață.

Considerăm că elementele de plastică apărute în așezarea de la Sălbăgelul-Vechi-Seliște, sînt în măsură să aducă unele precizări cu privire la aspectele locale ale culturii Vinča din centrul Banatului, zonă în care această latură a culturii materiale neolitice, cu implicații directe în viața spirituală a fost mai puțin cunoscută pînă în ultimii ani. Pe baza acestora așezarea de la Sălbăgel poate fi încadrată în linii mari în faza Vinča B, și în acest caz suprapune un orizont tîrziu Criș.

MARIA MOROZ-POP

⁷ *Ibidem*, p. 96, fig. 8.

⁸ *Ibidem*.

⁹ E. Comșa, *Donées concernant la civilisation Vinča du sud-ouest de la Roumanie*, în *Dacia*, NS, XIII, 1969, p. 39, fig. 23/8 a—c.

¹⁰ *Ibidem*, fig. 23/8 a—c.

¹¹ Gh. Lazarovici, *Gornea — preistorie*, în *Caiete Banatica*, 5, 1977, pl. LXIV/5.

¹² Gh. Lazarovici, *Neoliticul...*, pl. XX/C 5.

**LA PLASTIQUE APPARTENANT AU CIVILISATION VINČA
DE L'ETABLISSEMENT DE SĂLBĂGEL,
(Dep. de TIMIȘ)**

(Résumé)

Le présent étude concerne la plastique Vinča, découverte dans l'établissement de Sălbăgal-Seliște, dep. de Timiș.

Après la description et la classification typologique des matériaux, on éprouve de chercher des similitudes dans les établissements de même époque de Banat, au but de préciser la chronologie de la station de Sălbăgel.

En conclusion, l'étude relève l'appartenance de l'établissement de Sălbăgel, principalement au phase Vinča B₂.

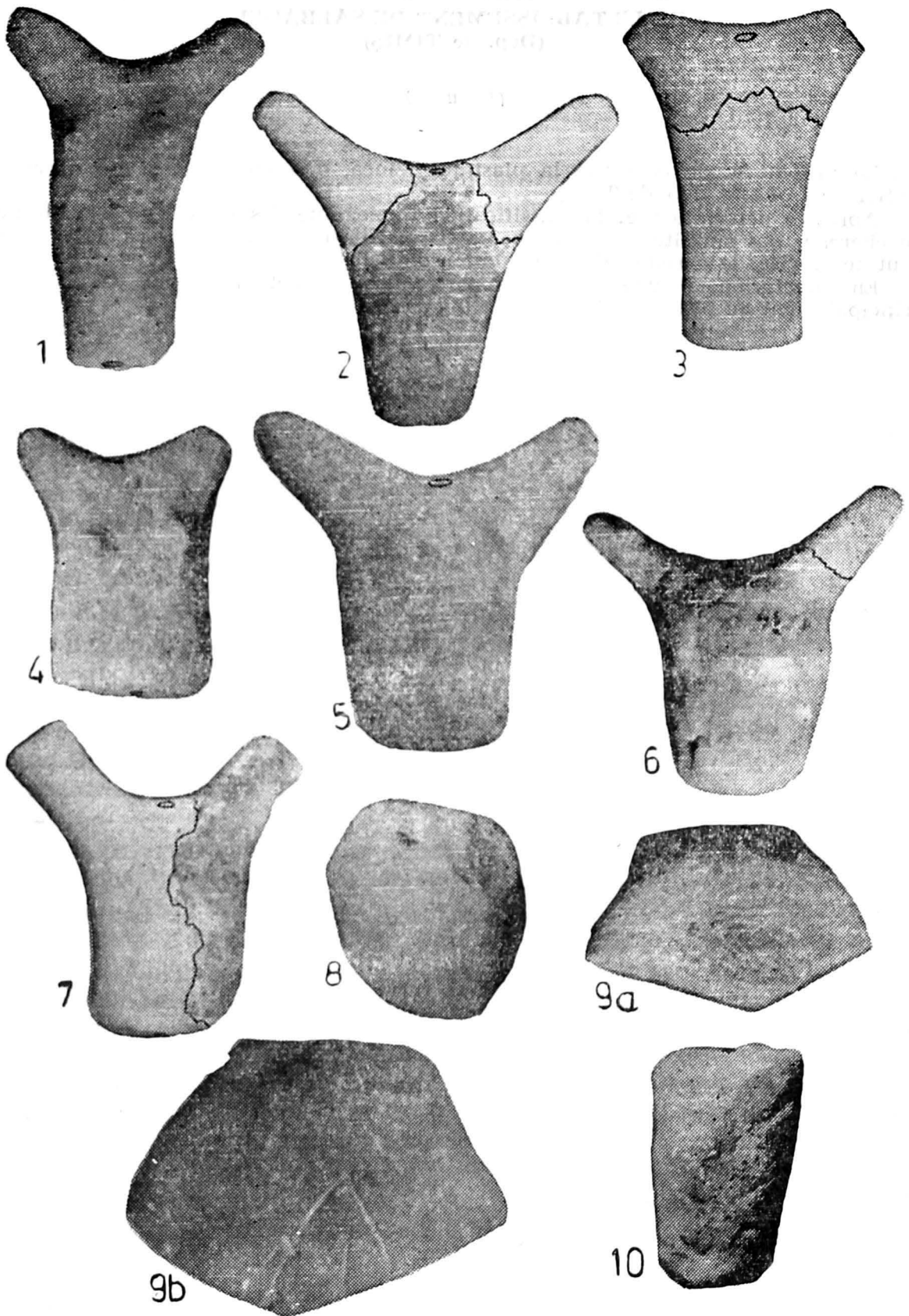

Fig. 1. Plastica vinciană de la Sălbegeleu Vechi.

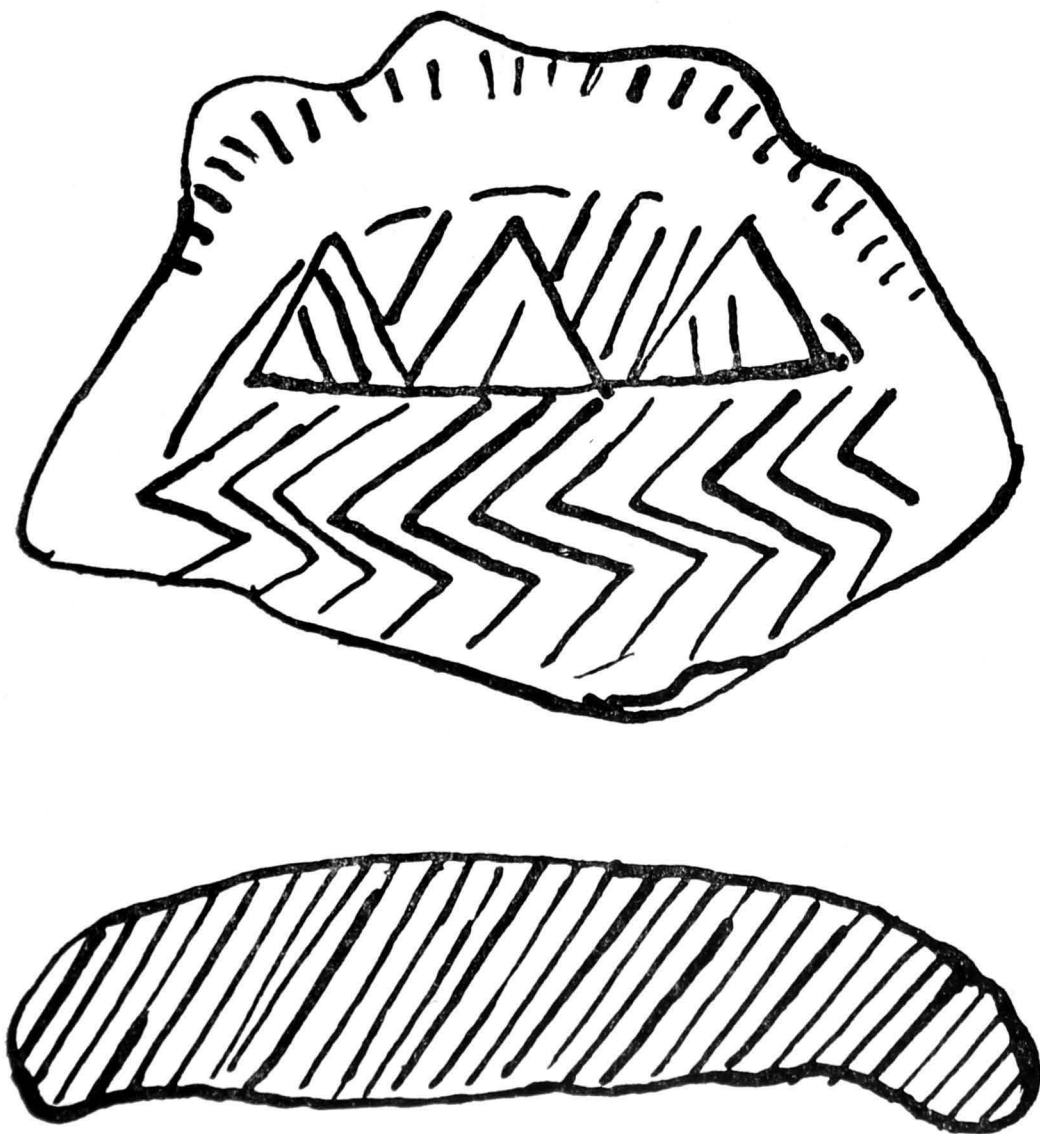

Fig. 2. Placă cu incizii. Sălbăgelu Vechi.